

S mialatt ily zökkenőkkel tovább folyt a munka, a kirekesztettek tömege csak nem nyugodott. Ujra és újra megkísérelte, hogy bekerüljön, szóhoz jusson. S mikor ez nem sikerült, folyóiratalapításokkal próbálkozott. Meg-megismétlődő kudarcai sem lohasztották le támadó kedvét, s a Kalangya — jobbról is, balról is — nem egyszer került pergőtüzébe. Midőn ezzel sem tudtak célt érni, nem átallozták, hogy gyalázkodva, mocskolódva, rágalmazva, kétes elemekkel szövetkezzenek. Az irányítás azonban állta a harcot, s a színvonal kérdésében nem engedett. Programja változatlan maradt: tanulni, művelődni, úgy, mint az erdélyiek, mert a tehetség vagy pusztá íráskészség még nem művészet. A felszabadulás teljes mértékben igazolta. Az arra hivatott bíráló a több tucat íróból alig ismert el néhányat.

SZIRMAI KÁROLY

DÉLVIDÉKI NÉPISÉG

AZOK, AKIK A MEGSZÁLLÁS ÉVEI ALATT odalent Bácskában még talán gyermekszemmel nézték a maroknyi magyar tollforgató erőfeszítéseit, izgalommal olvasták írásaikat a napilapok hasábjain s hallgatták előadásaikat az egyesületek szegényes falai között, fiatal lelkük fogékonyságával megéreztek, hogy itt — ebben a zárt magyar szigetvilágban — egy új szellemi élet bontogatja szárnyait. Kezdő olvasók és a magyar élet kezdő dolgozói voltak. Mértékük még nem volt, nem látták tisztán a fejlődés menetét sem a tájirodalom lassú alakulásában, csak a lelkesedés osztotta mindenfele az elismeréseket. A magyar írástudók e belső „ügye“ szinte felekezetet alkotott észre sem vették hosszú ideig, hogy sokan vannak még mellettük, akik e felekezeten kívül élnek. A hittérítés ólomlábakon járt s az apostolok esztendőkön keresztül önmaguknak prédikáltak. Az olvasóközönség nélkül való tengődés akkor vált döbbenetes valósággá, amikor a fiatalok, mint életbefordult nemzedék fölkapcsolódtak a kisebbségi magyar társadalomba. A halk versek hívogatását és a finom novellák gondosan kidolgozott jellemrajzát már kevésnek találták: szerintük a tanulmány hangja is erőtlenné, megalkuvó volt: többet, keményebb hangot követeltek, a sírás és a panasz helyett vádat, hogy fölrázzák, fölriasszák a közönybe süllyedt, alvó vidéket. Egymásután jelentek meg az új folyóiratok, a tiszavirágéletű hetilapok, amelyeknek csak annyi volt a szerepük, hogy eldörögtek a vádat, s megüzenték a hadat azoknak, akik e vidék népének álmát őrzik. Aztán eltűntek, de helyettük újabb üzenetek jöttek a volt Vajdaság minden tájáról: Észak-Bácska, Bán-ság és a Tiszavidék felől a hang egyre erősödött. Önmagunk revízióját követelték.

A kezdés hősei és, kiállói csaknem valamennyien intellektuelek voltak az anyaországtól elszakított magyar polgárság életérzésével, sírásával és panaszával. A kisebbségi életnek megfelelően beféléhajlás volt ez, de egy néprétegen belül s hangja akkor terjedt tovább, amikor a fejlődés következő foka más néprétegeket is szóhozjuttatott. Téves lenne e szellemi mozgalom fejlődéstörténetét úgy

beállítani, hogy a volt szabadkai napilap kezdeményező szerepének lejártá után *egyetlen* irodalmi folyóirat jelentette volna a vajdasági magyar irodalmat. Éppen azért, mert Délvidéken a kezdés esztendőiben nem lehetett elhatárolni az írás művesei között az alkotó művészt a lelkes kultúrmunkástól, — tökéletes, teljes típusok nem jelentkeztek még —, a vajdasági magyar irodalom már akkor több volt egy folyóirat mozgalmánál, hiszen a harmincas években egészen a főlsszabadulás napjáig három-négy, sőt öt folyóirat is jelent meg a Vajdaságban. Mértéke mindeniknek más és más volt, egyik a szépirodalmi vonalon kapott első helyet, a másik nemzetpolitikai téren dolgozott, a harmadik néprajzi és szociológiai anyagot iparkodott fölszínre hozni, a negyedik a szépirodalmi vonal másik szárnyának egyengette útját. Így e folyóiratok versengése, világnézeti harca és egymásrahatása alakította ki az ellentétes arcvonalakat, de fölszakította a közönyt is és lelkes olvasótáborot toborzott a lapok mögé.

Am a szocializmus szelének beáramlása nemcsak világnézeti harcot hozott magával, hanem a déli magyar parasztvilág önmagáraébredését is. Az eszmei harc lángjainál döbbszentek rá, hogy a kisebbségi társadalom újjáépítéséből és annak megrajzolásából kima-radt az alány: a nép. A vékonyka s többhelyütt idegen polgári réteg megnyerésén fáradozva éppen a magyar parasztság hatalmas tömbjének fölmozdításáról feledkeztek meg, önhibájukon kívül, talán azért, mert e népréteg a táj körében élt s elhagyatottságában hátat fordított a világnak.

A magyar parasztság „fölfedezésének“ korszaka ekkor virradt föl az anyaországban is.

A nagy magyar irodalom és kultúrélet berkeiben egy új mozgalom, egy új szellemi front bontakozott ki: a népi irodalom frontja. Ez a mozgalom határkövet is jelentett: a nemzeti irodalom új korszakát jelölte meg. Jelentkezésére hasonlatosságokat mutat az irodalomtörténet a főnemesi, majd a polgári irodalom jelentkezésében. De Petőfitől közel egy évszázadnak kellett eltelnie, mire a parasztság fölért az eszme barrikádjaira.

A népi irodalom íróinak kettős a harca: egyik része irodalmi, másik része politikai síkon folyik. Indítói azok, akik nem csupán-csak népbarátok, hanem egyenesen a népből származnak s így nem a kívülről, hanem a belülről áradó szellemnek a szószólói. Műveik ezt a szellemet tükrözik s ennek a szellemnek csinálnak fészket szerte az országban. Esztétikai mértéket a népi irodalommal szemben nem használhatunk, mert célja nem a műhelyek remeke, hanem szellemi és társadalmi vonalon a magyar nép döntő szerepének a kivívása. Gyakorlati tartalommal kívánja megtölteni azokat a szociális szólamokat, melyek eleddig csak puffogó frázisok voltak, és a pántlikás bokréta helyett a népi erőt és értéket akarja a nemzeti életben érvényesíteni.

Az új nemzedék jelentkezése a délvidéki magyar irodalomban a szociális telítettséget, a parasztság felé hajlást és e népi, szellemi vonal meghonosítását jelentette. De az út a mi tájegységünk felé irányít bennünket: itt nem Budapestről s nem a fővárosi népi irodal-

mi hadakozásról beszélünk: Dél-Magyarországról van szó. Itt a világ, a föld, a nép, a népiség és a kultúra is mások. Mászt jelent az urbanitás és mászt jelent a népi kultúra fogalma. Nálunk nem a fővárosi politikai hullámmás — vagy hintázás — és nem a centralizmus híveinek örökös helyezkedése tölti meg tartalommal a szellemi mozgalmat kifejező szavakat, hanem a tájegységből kisugárzó erő és élet.

Történelmünk, geopolitikai helyzetünk, népi kevertségünk, a déli végek romjain épült alig kétszázéves, de egybefonódó és egymáshoz hasonlatos kultúránk sajátosságát ad: másfajta embert ad, az alfölditől elütő gondolkodásmódot és egészen más, szinte idegen, — mert egyes részleteiben gyarmati —, életstílust tartalmaz. Ez a mi lényegünk és ez a mondanivalónk lényege is. Ezt az életet a magunk módján csak mi éljük, mi terebélyesítjük és mi fejlesztjük itt a Dél kapujában... És csak mi tudjuk megmutatni igazi arcát Közép-Európának.

Ablak a mi kultúránk és a mi munkánk a Balkán és Délkelet-Európa felé. Ablak, széles perspektívájú kilátó, amelyen keresztül furcsa, titokzatos, csodálatosan érdekes, szép és izgalmas világ tárul a magyar néző elé.

Népek és nemzetiségek tengerében születve és élve egy félelberöltőre szóló távolléteből megtanultuk azt, hogy közös a sorsunk és ebből az évszázados sorsközösségből figyelmeztető tanulságok erednek. Gyarmat voltunk évszázadokon át, de nem akarunk többé az lenni. Megértünk arra, hogy a magunk lábán járjunk és a magunk nyelvén beszéljünk. Tájegységbe zárva önként és önkénytelenül még mindig „délvidéki irodalmat“ írunk s napilapok, folyóiratok hasábjain, könyvek fejezetein keresztül „fölfedezzük“ a magyar olvasó számára a déli világot.

Utunk helyzetünknel és elhagyatottságunknál fogva a lassú fejlődés útja, de az emberiség örök forrásaiból táplálkozók útja a romok között is a csúcsok felé vezet.

LÉVAY ENDRE

IRODALOM ÉS EGYESÜLETI ÉLET A DÉLVIDÉKEN

DRASKÓCZY EDE megállapítása szerint a magyar politikai pártok feloszlata után, kisebbségi sorsunkban a kultúra és irodalom volt „az elfojtott magyar közéletnek egyetlen megnyilatkozási formája.“ Kisebbségi kultúrmunkánk tehát életmentő hivatásánál fogva nem elégedhetett meg azzal, hogy az irodalmat és kultúrát csak művelje-ápolja, hanem azt terjesztenie is kellett; nem elégedhetett meg azzal, hogy csak a rajongó széplelkeket gyűjtse maga köré, hanem fel kellett karolnia a legszélesebb néprétegeket is, mindenkit, aki magyar. Enélkül meddő maradt volna a legbuzgóbb igyekezet is, ahogy előbb-utóbb bezárja kapuit a legszebb színház is, ha üres nézőtér előtt, csak kritikusoknak és szakmabelieknek játszik.

Kultúrmunkások és közönség között (állandó szintársulat, rendszeres könyvkiadás, irodalmi társaság stb. hiányában) elsősorban az